

Висновки. Таким чином, у сучасному мінливому світі вища школа перебуває на стадії інтенсивних реформ, являє собою одночасно і суб'єкт, і об'єкт змін, які відбуваються. Система моніторингу результатів освіти, що реалізується у вищих навчальних закладах, постійно вдосконалюється. Систематично здійснюється робота з підвищення якості контролю.

Для встановлення рівня сформованості компетенції майбутніх фахівців-педагогів необхідно розробляти систему контролю та спеціальні критерії, що відображатимуть різні сторони їх майбутньої професійної діяльності. Дані аналізу компетенцій студентів можуть стати основою для планування і коректування роботи вищих навчальних закладів, а також пошуку ефективних способів взаємодії з випускниками і роботодавцями у сфері поліпшення якості підготовки.

Література

1. Болонский процесс. Национальный доклад: 2005–2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://portal.ntf.ru/portal/pls/portal/docs/1/37175.DOC>.
2. Доповідь від 23 квітня 2002 р. д.п.н. А.В. Хуторського на тему “Визначення загальнонаочного змісту і ключових компетенції як характеристика нового підходу до конструювання освітніх стандартів”.
3. Марценюк С. Впровадження інноваційних, комп'ютерних методів навчання / С. Марценюк // Освіта. Технікуми, коледжі. – 2004. – № 2 (8). – 10 с.
4. Пономарьова Г.Ф. Вища освіта України в парадигмі євроінтеграції (курс лекцій) : навч. посіб. / Г.Ф. Пономарьова, А.А. Харківська, Т.В. Отрошко. – Х., 2008. – 336 с.
5. Процесс создания европейского образовательного пространства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rudn.ru/?pages=289>.
6. Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. [для студ. вищ. та серед. навч. закладів.] / О. Сліпушко, В. Яременко. – К. : Аконт, 2000. – 911 с.

БІЛОСТОЦЬКА О.В.

РЕЗУЛЬТАТИ ФОРМУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НДРС

Реалізація виховних можливостей науково-дослідної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів – одна з актуальних проблем на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики, що зумовлена зростанням ролі НДРС у системі підготовки майбутніх учителів як одного з основних факторів підготовки спеціаліста високої кваліфікації, конкурентоспроможного на сучасному ринку праці.

Питання організації науково-дослідної роботи розробляли такі науковці, як: В. Безрукова, Н. Давидюк, В. Голобородько, В. Гнедашов, М. Дудорова, І. Кочетов, А. Сологуб, І. Чечель, Р. Хрустальова. Умови ефективності науково-дослідної роботи розкрито в працях Н. Амеліної, Ю. Бабанського, В. Борисова, З. Ісаєвої, А. Карлащук, Л. Коржової, М. Каплан, Л. Левченко, В. Лісового. Проте в науково-педагогічній літературі не розкрито умови реалізації виховних можливостей НДРС.

Мета статті – проаналізувати результатів формувальний етап експерименту з реалізації виховного потенціалу НДРС.

Завдання формувального етапу експерименту реалізовано в навчально-виховній та науково-дослідній діяльності вищого навчального закладу, під час різних видів педагогічної практики й самостійної роботи студентів.

Серед форм організації науково-дослідної роботи студентів, включеної в навчально-виховний процес, ми використовували: індивідуальне навчально-дослідне завдання; лабораторні, практичні, семінарські та самостійні завдання, контрольні роботи з елементами наукового дослідження; наукові реферати; виступи студентів із науковими повідомленнями на лекціях, семінарських заняттях; виконання конкретних нетипових завдань науково-дослідного характеру в період проходження педагогічної практики; вивчення теоретичних основ методики, постановки, організації й виконання наукових досліджень, планування та організації наукового експерименту; обробку наукових даних з курсу “Основи наукових досліджень”; науково-семінарські заняття; рольові та ділові ігри, тренінги; виконання індивідуальних завдань, спрямованих на оптимізацію діяльності освітніх закладів; розробку методичних матеріалів з використанням дослідницьких методів; підготовку й захист курсових, дипломних робіт.

У ході експерименту використано такі форми організації позанавчальної дослідної діяльності: участь у студентському науковому товаристві; участь у наукових гуртках; участь у наукових клубах; участь у творчій майстерні, студії; участь у проблемних групах; участь у інтелектуальних іграх (Що? Де? Коли?”, брейн-ринги, дебати); участь студентів у наукових дослідженнях, що виконуються на кафедрах та факультетах; участь у науково-методичних та науково-практичних конференціях, олімпіадах, конкурсах та виставках студентських дослідних робіт; участь у дискусії з наукової проблеми; лекторська робота з поширення знань; керівництво науковими організаціями учнів, робота в творчо-експериментальних об’єднаннях при школах; публікація результатів дослідження тощо.

Було застосовано такі форми подання результатів студентських наукових робіт: науковий звіт, наукова стаття в збірнику праць; наукова доповідь на конференції, семінарі; тези доповіді; науковий реферат; дипломна та курсова роботи; методична розробка з навчально-виховної проблеми; алгоритм вирішення конкретних виховних завдань; конструювання дидактичного засобу; методичні рекомендації учням з різних видів діяльності; програми шкільних гуртків, клубів, об’єднань; сценарій.

Найбільше зацікавили студентів нетрадиційні форми організації науково-дослідної роботи, а саме: студентська олімпіада; педагогічний аукціон, ярмарок педагогічної творчості; педагогічний КВК; дослідницький ринг; перспективний ринг; дослідницький діалог; проблемний стіл; педагогічний консиліум; ділова та рольова гра; портрет дослідницького колективу, студента-дослідника; ігрове конструювання; аналіз конкретних ситуацій; конкурс знавців; дослідницький міст; панорама дослідницьких знахідок; дослідницька естафета; педагогічні роздуми; клуб студентів-дослідників; творчий салон; освітянські вечори; педагогічна вікторина; творчі зустрічі; фокус-групи, тренінги, мозковий штурм, дослідницький фестиваль, творчий звіт, спеціальні творчі тренінги, ігри (аукціон ідей, референдум), експрес-інтерв’ю.

Використання різних організаційних форм дало змогу не тільки значно підвищити рівень психолого-педагогічних і дослідницьких знань, а й вплинуло на бажання студентів брати участь у позааудиторній науково-дослідницькій роботі, формування творчо-пошукової позиції та підвищення рівня внутрішнього прагнення до постійного оновлення та збагачення знань.

З метою підготовки майбутніх педагогів до науково-дослідницької роботи на початковому етапі було запропоновано систему завдань з курсу “Педагогіка”. Крім того, було розроблено та впроваджено в навчально-виховний процес спецкурс.

Зміст програми курсу становлять такі теми: методологічні засади науково-дослідної роботи; категоріальний апарат наукового дослідження, його зміст та характеристика; компоненти та функції науково-дослідницької роботи в галузі педагогіки; методи наукового пізнання; методика проведення психолого-педагогічного дослідження; форми організації науково-дослідницької роботи; оформлення результатів наукової роботи; дослідницька культура та етика науковця; організація науково-дослідної роботи зі школярами; керівництво науково-дослідною роботою в загальноосвітньому навчальному закладі; мотивація та стимулювання науково-дослідницької роботи школярів; виховні можливості науково-дослідницької роботи студентів та школярів. Крім лекційних, лабораторно-практичних та семінарських занять використано такі форми роботи, як: ділові ігри (“Я – дослідник”), рольові ігри (“Педагогічна рада”), тренінги, інтелектуальні тренажери, дебати, “мозковий штурм”, робота в творчих та ініціативних групах, які значно підвищили рівень мотивації до науково-педагогічного дослідження, рівень методологічної культури, сформуvalи ґрунтовну систему дослідницьких знань, вмінь, дослідницьких, морально-вольових та професійних якостей особистості.

З метою ефективного стимулювання науково-дослідної роботи молодих науковців діяльність викладачів передбачала чотири основних напрями.

По-перше, це загальна науково-дослідна підготовка всіх студентів групи. При цьому основними орієнтирами в роботі зі студентами було: актуалізація потреб і мотивів, знаходження особистісно значущого в змісті дослідницьких завдань та робіт, виявлення суб’єктивних цінностей, розвиток творчої індивідуальності кожного. Підстави для здійснення таких умов ми знаходили в різних формах організації науково-дослідницької роботи, де створювався “простір” можливих цілей діяльності й шляхів їхнього досягнення, з яких студент вибирав ті, які найбільше відповідали його індивідуальності.

При цьому навчальна діяльність академічного типу (лекції, семінари) зберігала свою значущість. Однак самі лекції та семінари проводилися з елементами проблемності й діалогічної взаємодії викладача та студентів на основі загального емоційного фону доброзичливості й взаєморозуміння. На цьому етапі студенти активно засвоювали наукову інформацію, однак основне завдання викладача полягало не стільки в передачі інформації, скільки в залученні студентів до вирішення об’єктивних суперечностей розвитку наукового знання. Це дає змогу формувати мислення студентів, підвищувати пізнавальну активність і актуалізувати потенційні можливості кожного.

По-друге, професіоналізація навчально-дослідницького процесу, коли в аудиторних умовах відтворювався предметний і інструментальний зміст майбутньої професійної діяльності (лабораторно-практичні заняття, система спецкурсів і спецпрактикумів, рольові й ділові ігри, вирішення психологічних ситуацій і завдань). За допомогою активної “упередженої” діяльності відбувалося присвоєння соціального досвіду, розвиток психічних функцій і здатностей людини, системи її відносин з об’єктивним світом, іншими людьми й самою собою. Із цих позицій мета студента полягала не в засвоєнні знань, умінь і навичок або відпрацьовуванні патернів “спостережуваної поведінки”, а в оволодінні цілісною професійною діяльністю фахівця. У цих умовах багато в чому усувалися труднощі мотиваційного забезпечення науково-дослідницької роботи. Вона набувала для студента особистісного змісту, оскільки в навчальній та дослідницькій діяльності проглядаються контури майбутньої професії, створюються реальні можливості для переходів від пізнавальної мотивації до професійного й назад. Так, було проведено рольові ігри “Я-дослідник”, “Батьківські збори” тощо.

По-третє, особистісне керівництво НДРС, що полягало в спільному зі студентом визначенні його інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод, що заважали йому досягати позитивних результатів у науково-дослідницькій та навчальній діяльності. З технологічної позиції педагогічна підтримка в цьому випадку була представлена етапами діяльності викладача з метою допомогти студентам у вирішенні їхніх проблем: діагностичним, пошуковим, договірним, діяльнісним, рефлексивним.

По-четверте, було створено умови, що давали змогу включити студентів у науково-дослідну й навчально-дослідну діяльність. При цьому викладач не пропонував студентові ніяких певних способів дій, а, навпаки, створював йому умови для активного й адекватного прояву особистості та розкриття її потенційних можливостей, тобто, тут можна говорити про закріплення навичок опори студента на свою індивідуальність.

Найважливішими засобами підтримки наукової роботи студентів, незалежно від конкретного напрямку в ході нашого дослідження, стали: допомога студентам у відборі необхідної інформації, консультація, рекомендація, порада, а також довіра, повага, розуміння, ненав’язування своєї думки, відмова від висловлення критичних суджень, готовність завжди прийти на допомогу й підтримати студента в будь-якій важкій для нього ситуації.

Отже, процес самоактуалізації проходив адекватно віковим характеристикам, оскільки він був забезпечений усвідомленістю, активністю, відповідністю індивідуальності. Як умови, що забезпечують успішність самоактуалізації, ми визначили такі: опора педагога на суб’єктний досвід вихованців, включення рефлексії, у тому числі групової; спільна інтерпретація результатів діагностики й самодіагностики; можливості вільної комунікації для інформаційного та проблемного обміну; фасилітування у встановленні розривів між “Я”-реальним і “Я”-ідеальним, “Я хочу” і “Я можу”; допомога у визначенні засобів і способів діяльнісної самореалізації; урахування індивідуальних особливостей і диференційована робота з майбутніми вчителями; гуманістична орієнтація педагога.

Так, для стимулювання студентів до науково-дослідної роботи було розроблено програму організації навчального процесу з іноземної мови, елементарної теорії музики, української народної музичної творчості, методики музичного виховання та педагогіки, що враховувала завдання реалізації виховного потенціалу наукової роботи студентів, яка включала такі компоненти:

- організація навчального матеріалу, що має виховну спрямованість; проведення анкетного опитування з метою виявлення пізнавально-комунікативних потреб студентів; ранжирування, аналіз, узагальнення результатів і виявлення кола цінностей за критеріями частотності й значущості; відбір матеріалу на основі виділених цінностей; класифікація й систематизація тем, що включають ціннісні проблеми; включення їх у навчальний процес; організація освоєння й творчого освоєння ціннісних проблем матеріалу; розширення, поглиблення їхнього розуміння й відтворення в процесі спілкування з метою виховання ціннісного ставлення до дійсності; організація розробки науково-дослідницьких завдань, що враховують пізнавально-комунікативні потреби й можливості студентів, сприяють вихованню культури мислення на основі формування та розвитку інтелектуальних умінь;

- організація моделювання проблемних ситуацій, що враховують пізнавально-комунікативні потреби й можливості студентів, сприяють вихованню культури спілкування на основі формування й розвитку комунікативних умінь;

- організація діагностування й формування інтелектуальних умінь, комунікативних умінь, визначення динаміки ціннісного ставлення студентів до дійсності;

- організація контролю й самоконтролю оволодіння культурою мислення, культурою спілкування, культурою ціннісного ставлення до дійсності, реалізованих у науково-дослідницькій роботі в усіх формах організації НДРС, включеної в навчально-виховний процес.

У зміст навчально-дослідного процесу було включено матеріали, що мали виховну спрямованість; розроблені до них дослідницькі завдання й педагогічні ситуації, що враховували пізнавально-комунікативні потреби й можливості студентів, що сприяли вихованню культури мислення, культури спілкування, культури ціннісного ставлення до дійсності.

У рамках практично кожного з розглянутих предметів освітній процес був організований таким чином, що студент одержував можливості розвивати всі необхідні якості й властивості. Ці можливості реалізовувалися за умови: надання студентами права вільного вибору дослідних завдань; надання допомоги викладача студентові, створення доброзичливої психологічної атмосфери у процесі аудиторної та позааудиторної наукової роботи; використання елементів проблемного навчання та евристики, що вимагають наявності певного запасу знань і вмінь; спонукання до рефлексивних оцінок підсумків своєї дослідної роботи, у тому числі індивідуальних і колективних.

З метою підвищення мотивації майбутніх учителів було використано такі прийоми: актуалізація емоційних почуттів у процесі навчально-дослідної роботи; використання системи прийомів для створення позитивної емоційної атмосфери (вступне слово викладача, яке дало змогу викликати інтерес студентів, оволодіти їхньою увагою, встановити контакт з ними, налагодити доброзичливі стосунки між викладачем і студентами (емоційність викладача, характер конта-

ктування з групою, ставлення до власного предмета, форма викладу матеріалу); використання відступу (історичний екскурс), пауз, а також схвалення дій студентів; обов'язковість взаємодії суб'єктів навчання між собою (парна робота, робота в малих групах, міжгрупової роботи). Така пізнавальна діяльність мала колективний характер, що надало можливість для: обміну інтелектуальними цінностями, порівняння й узгодження різних точок зору про об'єкти, які вивчаються; розвитку у студентів пізнавального інтересу (створення ситуації успіху з підбором для студентів завдань підвищеної складності; надання диференційованої допомоги); збудження інтересу до теми дослідження, до процесу пізнання на основі застосування активізувальних форм подання інформації; роз'яснення соціальної значущості НДР для особистісного та професійного зростання, розкриття зв'язків предмета дослідження з майбутньою спеціальністю; застосування завдань проблемного характеру.

Використання вищезазначених педагогічних прийомів стимулювання призвело до того, що студенти, обираючи теми рефератів та курсових робіт, у більшості своїй віддали перевагу проблемним темам. Значно підвищилась кількість студентів, що мали бажання виступити з доповіддю на студентській конференції, написали тези на конференції. Це, на наш погляд, було зумовлене тим, що після проведення формувального етапу експерименту у студентів експериментальних груп домінували саме дослідницькі мотиви.

Висновки. Отже, нами було експериментально перевірено ефективність педагогічних умов реалізації виховного потенціалу науково-дослідної роботи майбутніх учителів: формування готовності студентів до науково-дослідної роботи; включення студентів у різні форми організації науково-дослідної роботи; стимулювання студентів до науково-дослідної роботи. Проведене дослідження не вичерпує цієї проблеми. Подальшого розвитку потребує узагальнення результатів експериментального дослідження.

Література

1. Коржова Л.С. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень : автореферат дис... канд. пед. наук : 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти / Л.С. Коржова ; Криворізький держ. пед. ін-т. – Кривий Ріг, 2002. – 23 с.
2. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Слєпкань. – К. : НПУ, 2000. – 210 с.
3. Науково-дослідна робота в закладах освіти : метод. посіб. / укл. Ю.О. Туранов, В.І. Уруський. – Тернопіль : АСТОН, 2001. – 140 с.
4. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник для вузів / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – Х. : ХДАК, 1998. – 288 с.

БОГИНСКАЯ Ю.В.

АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ “СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА” В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Создание равных возможностей для студентов с ограниченными возможностями в получении ими высшего образования наравне со здоровыми сверстниками – одна из основных задач украинских вузов в контексте реализации условий вступления в европейское образовательное пространство.